

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
Датум и орган који је именовано комисију На седници одржаној 05. 02. 2021. године Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације.
Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: <ul style="list-style-type: none">
- др Јелена Ђерманов, ванредни професор, ужа научна област Педагогија, изабрана 25. 10. 2018. године, Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду, председник Комисије;
- др Вера Радовић, ванредни професор, ужа научна област Дидактика (Педагогија), изабрана 7. 2. 2017. године, Учитељски факултет Универзитет у Београду, члан;
- др Светлана Костовић, редовни професор у пензији, ужа научна област Педагогија, изабрана 28. 03. 2013. године, Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду, ментор;
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Наташа Душан Танчић
2. Датум рођења, општина, држава: 22.02.1990. године, Опаца, Србија
3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду, Мастер академске студије Педагогије - Дипломирани педагог мастер
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2014/2015, докторске студије - Педагогија
5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: <i>Детерминанте професионалног развоја наставника у инклузивном школском контексту</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Докторска дисертација кандидаткиње Наташе Танчић је обима 205 страница. Од укупног броја страница, 150 страна је основни текст, 20 страница литература (249 библиографских јединица) и 20 страница прилога. Рад има 20 табела, 1 графикон, 3 прилога и 7 слика. Поред наведеног, дисертација садржи кључну документацијску информацију, апстракт на српском и енглеском језику. Дисертација је уобличена у складу са прописаним универзитетским стандардима и садржи следеће структурне целине: <i>Увод; Теоријски приступ проблему истраживања; Методолошки приступ проблему; Закључна разматрања и импликације истраживања; Литература и Прилози.</i> Теоријски оквир дисертације је након <i>Увода</i> (од 6. до 9. стране), изложен у пет поглавља и више потпоглавља: <ul style="list-style-type: none">
- <i>Теоријски приступ истраживању (од 10. до 31. стране);</i>

- *Професионални развој наставника (од 32. до 66. стране);*
- *Стручно усавршавање наставника као компонента система професионалног развоја наставника (од 67. до 80. стране);*
- *Професионалне компетенције наставника и стандарди компетенција за наставничку професију (од 81. до 93. стране);*
- *Преглед релевантних истраживања (од 94. до 103. стране).*

Методолошки приступ проблему садржи два поглавља:

- *Методологија истраживања (од 104. до 119. стране);*
  - *Интерпретација резултата истраживања (од 120. до 139. стране);*
- Закључна разматрања и импликације истраживања (од 140. до 155. стране);*
Литература (од 156. до 175. стране);
Прилози (од 176. до 196. стране)

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У **Уводу** докторске дисертације, кандидаткиња је аргументовано истакла значај истраживања одабране теме, која није довољно проучавана, ни у свету, ни код нас, упркос њеној актуелности у контексту образовних реформи и исказала висок ниво личне заинтересованости за проучавање ове проблематике.

У другом поглављу, **Теоријски приступ истраживању**, кандидаткиња најпре разматра контекст савремене школе - инклузивне школе, сам појам инклузије и инклузивног образовања, да би потом, указала на важност осигурања низа претпоставки (социо-културних, филозофско-педагошких, нормативних, материјално-техничких и кадровско-професионалних) за постизање стандарда жељеног квалитета у образовању, и што успешнију имплементацију инклузије. Након општег разматрања релевантних претпоставки и димензија квалитета у инклузивном образовању, кандидаткиња теоријски фокус дисертације усмерава на ужи, педеголошки домен, унутар истог дискурса инклузивне парадигме школе, те се даља теоријска разматрања односе на разумевање значаја промена у образовању, оспособљавању наставника за нове улоге и проучавање чинилаца, концепција и модела система професионалног развоја наставника. Кандидаткиња професионални развој наставника разматра у светлу различитих теоријских концепција и образлаже теоријска полазишта, на основу којих развија властити референтни оквир за емпиријско истраживање. Функционално и детаљно у раду су представљене: теорија самоодређења и две теорије професионалног развоја познатих америчких аутора – теорија професионалног развоја Доналда Супера, као општа, и теорија професионалног развоја наставника Ралфа Феслера, као домен-специфична - усмерена на предметно подручје истраживања дисертације.

У трећем поглављу дисертације, **Професионални развој наставника**, изложени су различити концепцијски приступи и терминолошка одређења професионалног развоја наставника. Проучавању професионалног развоја наставника, као централног теоријског конструкта у дисертацији, кандидаткиња приступа кроз неколико корака, почевши концептуалним „мапирањем” и одређењем овог појма у релевантој педагошкој литератури. Након појмовног одређења и приказа система и структуре професионалног развоја наставника (ПРЕСЕТ и ИНСЕТ), у раду се разматра теоријски и практични значај професионалног развоја наставника у контексту унапређења квалитета (инклузивног) образовања. Кроз анализу низа најутицајнијих, европских и домаћих публикација и докумената, дискутују се разлози због којих је професионални развој наставника позициониран у средиште образовне политике (међународне и националне) и последњих се деценија афирмисао као једна од централних тема научних истраживања, усмерених на унапређење квалитета васпитно-образовног рада савремене-инклузивне школе. Претходна анализа, кандидаткиња је омогућила да у дисертацији потпуније представи различите погледе на образовање наставника, концепције професионалног развоја наставника и сагледа кључне критеријуме за процењивање квалитета актуелних система образовања и професионалног развоја наставника, код нас. У последњем делу овог поглавља, кандидаткиња разматра неке од могућности за превазилажење уочених слабости у систему професионалног развоја наставника и у правцу иновирања тог система, указује на потребу креирања широке базе педагошког знања, која би поред (са)знања заснованих на уобичајеним објективним критеријумима о самом систему, укључила и сазања о наставничким потребама, перцепцијама и (само)рефлексијама. То би, како се у раду наводи, омогућило да се систем професионалног развоја наставника, реалније сагледа, да се перспектива наставника разуме као важна карика његове функционалности и ефективности, и лична значења, перспектива и потребе наставника афирмишу као чиниоци мотивације за

континуирано учење/ усавршавање, индивидуални професионални развој и грађење властитог професионалног идентитета наставника.

У четвртном поглављу, под насловом: **Стручно усавршавање наставника**, кандидаткиња се бави теоријско-нормативним аспектом усавршавања наставника, код нас- анализирајући сет различитих законских прописа и докумената, којима се у Републици Србији регулише примена актуелног модела професионалног развоја запослених у образовању, дефинише институционални оквир, надлежности, одговорност, као и обавезност континуираног усавршавања. Даље, у овом поглављу систематично и критички су представљене различите типологије стручног усавршавања наставника у нашој земљи и указано на значај евалуације програма стручног усавршавања наставника као димензије, која најчешће изостаје, како у самом концепту, тако и у актуелној пракси усавршавања наставника.

У наредном, петом поглављу дисертације: **Професионалне компетенције наставника и стандарди компетенција за наставничку професију**, кандидаткиња приступа дефинисању сложеног конструкта наставничких компетенција, анализирајући најпре разноврсна одређења овог мултидимензионалног појма, његову композитну структуру и развојност, након чега су представљене поједине, најутицајније, старије и нове класификације наставничких компетенција. У овом поглављу кандидаткиња разматра и нормативни оквир - релевантна документа, којима се у нашој земљи дефинишу стандарди наставничких компетенција, и кроз парадигму доживотног учења, постулира обавезност унапређивања компетенција наставника.

У шестом поглављу дисертације, **Преглед релевантних истраживања**, дат је систематски преглед емпијских истраживања детерминанти професионалног развоја наставника, спроведених у свету и код нас. Након критичке анализе истраживања, којом је показано да су фактори професионалног развоја наставника бројни; њихово порекло разнолико и повезано са релативно засебним системима (персоналне, био-социјалне карактеристике испитаника, формално образовање, поједине карактеристике ужег и ширег окружења, карактеристике и однос према послу, доступност облика стручног усавршавања и слично); да су различити фактори, најчешће истраживани парцијално; и да су резултати појединих истраживања међусобно неконзистентни, кандидаткиња је детаљније представила налазе неких истраживања. Представљена су новија истраживања од значаја за истраживачки фокус дисертације и развијање властитог, оригиналног методолошког оквира, на основу којег је кандидаткиња, реализовала емпијско истраживање.

Седмо поглавље дисертације: **Методологија истраживања**, конципирано је и написано у складу са важећим стандардима за емпијска истраживања. Садржи детаљан опис истраживачке процедуре: нацрт истраживања, дефинисан предмет и проблем истраживања, који је операционализован кроз јасан циљ и хипотезе истраживања. Прецизно су одређене варијабле истраживања, описане методе, технике и инструменти коришћени у истраживању. У оквиру овог дела дисертације, кандидаткиња је приказала и остале битне методолошке елементе – узорак (обим, специфичност и начин узорковања), организацију и ток истраживања. Наведене су статистичке процедуре и поступци за обраду и анализе података, које су адекватно одабране, у складу са типом и карактеристикама дистрибуције података, како би се обезбедио оптималан модел сагледавања утицаја, повезаности и разлика између података, добијених у истраживању.

У осмом поглављу дисертације: **Интерпретација и анализа резултата истраживања**, резултати су представљени и интерпретирани према дефинисаним истраживачким задацима, на темељу тестираних хипотеза, и у складу са полазним теоријским основама. У анализама резултата истраживања, најпре су приказани дескриптивни и метријски показатељи коришћених инструмената, потом су кроз више одељака представљени добијени резултати, који се односе на релације социо-демографских, персоналних и контекстуалних варијабли са професионалним развојем наставника у инклузивном школском контексту, и на крају је анализиран и интерпретиран допринос персоналних и контекстуалних варијабли предикцији професионалног развоја наставника. Сви резултати су у складу са постављеним задацима истраживања, прегледно приказани у форми табела и графикана.

Девето поглавље **Закључна разматрања и импликације истраживања** садржи разматрање и интерпретацију добијених резултата, као и њихово компарирање са резултатима претходних истраживања и актуелним научним ставовима. За извођење закључака о релацијама повезаности

између варијабли укључених у истраживање, одабрани корелациони истраживачки нацрт показао се прикладним. Кроз закључна разматрања, у овом поглављу, сажето су, јасно и прецизно сумирани резултати докторске дисертације и закључци логично изведени из резултата истраживања. Поред приказаних резултата, наведена су и ограничења студије и импликације за даља истраживања и образовну праксу.

У десетом поглављу: **Референце**, наведене су коришћене библиографске јединице, које су актуелне и релевантне за испитивану тематику.

У последњем поглављу, **Прилози**, приказани су коришћени инструменти и део резултата статистичких анализа, који су коментарисани у поглављу резултата истраживања, али нису због обимности у целини, већ у изводу, приказани у основном тексту.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- Đermanov, J., Grbović, N. & **Tančić, N.** (2020). The evaluation-missing dimension of teacher education programs in Serbia. Paper of Conference: *14th International Technology, Education and Development Conference INTED 2020*, Valencia. Pages: 9101-9110 <http://dx.doi.org/10.21125/inted.2020.2500> (M 13)
- **Танчић, Н.**, Вуковић, Л. и Малчић, Б. (2017). Професионални развој наставника кроз концепт хоризонталног учења и наставничких форума. *Зборник Одсека за педагогију*, 26, 109-121. (M 53)
- Костовић, С., Ољача М., **Ковачевић, Н.** (2015). Саморефлексије наставника о професионалном идентитету, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 40(2), 27-48. (M 51);
- **Танчић, Н.** (2019). Детерминанте професионалног развоја наставника у инклузивном школском контексту. У: *Књига резимеа са Петог међународног интердисциплинарног скупа младих научника друштвених и хуманистичких наука „Контексти“*, Филозофски факултет, Нови Сад, стр.91. (M 33)
- **Танчић, Н.** (2019). Самопроцена наставничких компетенција и концепт стручног усавршавања наставника у инклузивном школском контексту. У: *Књига резимеа са 24. Међународне научне конференције „Педагошка истраживања и школска пракса“*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 56-57. (M33)
- **Танчић, Н.** (2019). Карактеристике ученика са хиперкинетичким поремећајем и стратегије поучавања у васпитно-образовном процесу. *Зборник Одсека за педагогију*, 28, 31-47. <https://doi.org/10.19090/zop.2019.28.31-47> (M 53)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања у дисертацији је био испитивање повезаности одређених група фактора, као и појединачних фактора са професионалним развојем наставника у инклузивном школском контексту. Прецизније речено, циљ је био да се испита повезаност социо-демографских, персоналних и контекстуалних чинилаца са професионалним развојем наставника и утврди значај тих чинилаца за унапређивање квалитета рада инклузивне школе и спровођење „мисије“ правичног и квалитетног образовања за све.

Најзначајнији резултати емпиријског истраживања су следећи:

- Експлорацијом социодемографских варијабли наставника у релацији са професионалним развојем, утврђено је следеће: Полне разлике показале су се статистички значајним предиктором на индикатору корисности облика стручног усавршавања. Добијени налаз је у складу са резултатима неких истраживања (Ozer, Veicioglu, 2010), где је такође, утврђено да су наставнице мотивисаније од наставника, да се професионално усавршавају; Анализе разлика у односу на варијаблу старост, на истом индикатору - процена корисности стручног усавршавања, су такође, статистички значајне. Утврђено је да су укупни скрови код млађих наставника, виши, него код старијих, односно да млађи наставници учесталије, од старијих, процењују корисним стручно усавршавање; У погледу професионалног искуства наставника утврђена је позитивна и статистички значајна корелација, док се по нивоу формалног образовања, разлике нису показале значајним.
- У другој групи фактора, где су испитиване релације персоналних фактора са

индикаторима професионалног развоја - партиципацијом наставника у стручном усавршавању и оценом њихове корисности, резултати истраживања су показали да ставови наставника према професионалном развоју, ставови наставника према инклузији и самоефикасност у формалним институционализованим односима, позитивно и статистички значајно корелирају са оба индикатора професионалног развоја. На фактору самоефикасност наставника у односима са ученицима, корелација је значајна, само на индикатору корисности стручног усавршавања. Очекивано, највиша повезаност истраживањем је утврђена између става према професионалном развоју и процене корисности стручног усавршавања.

- Анализе унутар персоналних фактора су показале да су све корелације међу факторима позитивне и значајне, али да је повезаност висока, само између ставова према инклузији и професионалном развоју. Другим речима, добијени резултати указују на следећи правац повезаности: што су ставови према инклузији позитивнији, позитивнији су и ставови према професионалном усавршавању, те је веће и ангажовање наставника у стручном усавршавању, као и позитивније процене корисности, тог ангажовања. Овај налаз је у складу са резултатима више истраживања о повезаности ставова према професионалном развоју и учешћа наставника у тим активностима (нпр. Amos and Benton, 1988, Rubert, 2003; Torff and Session, 2008, 2009), валидира их и уједно сугерише важан закључак - да је однос наставника према професионалном развоју и контексту инклузије, један од најснажнијих фактора, који детерминише партиципацију наставника у активностима и програмима професионалног развоја.
- У трећој групи фактора, у анализама повезаности контекстуалних фактора са професионалним развојем наставника, утврђено је да су корелације, на оба индикатора професионалног развоја, значајне, као и да су на параметру корисност знатно више, него на параметру партиципација и искуство. Резултати истраживања на варијабли школска клима су показали да наставници високо процењују подршку директора и својих колега, те своје радно окружење оцењују подржавајућим и сарадничким, што значајно корелира са оценом корисности стручног усавршавања наставника. У погледу личних ресурса (финансије и расположиво слободно време), резултати су показали да се са повећањем властитих трошкова смањује, учешће наставника у различитим облицима професионалног развоја, и да је недостатак слободног времена наставника, ограничавајући чинилац за професионално усавршавање. Добијени резултати су у складу са налазима више истраживања, где је, такође, утврђено да су стопе учешћа наставника ниже, услед повећаних издатака за усавршавање и недостатка расположивог слободног времена.
- Како фактори школске климе и инклузивне културе школе позитивно међусобно корелирају, резултати истраживања упућују на закључак да су подршка колега и директора, добра организација финансија и времена, позитивна клима у школи и искуство рада у инклузивном одељењу, позитивно повезани са професионалним развојем.

Представљени резултати, могу бити значајни и инспиративни свим школским актерима, нарочито наставницима, стручним сарадницима и директорима школа. Познато је да разноврсност програмске понуде стручног усавршавања, резултат уложених напора друштва и образовног система да ојачају наставничке компетенције и знања, која нису у довољној мери развијена током иницијалног образовања. Међутим, само учешће у различитим облицима професионалног развоја, иако је неопходан, није и довољан услов да се потребне компетенције и развију. Нова знања и вештине, што је наставницима искуствено познато, не могу се ни лако, ни једноставно, трансформисати и применити у конкретним школским условима. Кључни механизми за унапређење квалитета и остваривање жељене и одрживе промене у свакој конкретној школи су, како то и налази ове студије показују, у јачању интерног потенцијала – сарадњи и грађењу подстицајног амбијента за развијање компетенција и лични професионални развој, што омогућава рекултурацију школе, као инклузивног система.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања су приказани и протумачени у складу са методолошким стандардима приказа и тумачења резултата научног рада. Истраживање је реализовано уз примену одговарајућих метода и статистичких процедура анализе података, примерених постављеном циљу истраживања. Примењени корелациони нацрт истраживања је у функцији постављеног циља - сагледавања и разумевања повезаности система социо-демографских, персоналних и контекстуалних фактора са професионалним развојем наставника (интензитетом партиципације и проценом корисности облика стручног усавршавања). Сви резултати су представљени јасно, систематично и прегледно, у целинама структурисаним према истраживачким задацима. Коришћене табеле, уз одговарајућа објашњења, дају прегледан приказ података и резултата. Тумачење резултата је у складу са полазним теоријским сазнањима и повезано са емпиријским подацима у савременој литератури. Комисија на основу наведеног, позитивно оцењује целокупан методолошки приступ истраживању, приказ и тумачење резултата истраживања.

<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Комисија оцењује да је докторска дисертација под насловом: <i>Детерминанте професионалног развоја наставника у инклузивном школском контексту</i>, кандидаткиње Наташе Танчић, написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме дисертације.</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе Дисертација садржи све потребне елементе оригиналног научног истраживања, битне за ову врсту академског рада.</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци Дисертација кандидаткиње Наташе Танчић је прво обухватно, педуетолошко истраживање професионалног развоја наставника у инклузивном школском контексту, код нас. Идентификовање истраживачког проблема - испитивање релација између детерминанти професионалног развоја, мотивисаности, партиципације и спремности наставника на усавршавање у контексту инклузије, као и одабрани педуетолошко-евалуациони приступ у проучавању професионалног развоја наставника, јасно указују на оригиналност овог рада. Оригиналност рада се манифестује и у примењеном концептуално-аналитичком моделу детерминанти професионалног развоја наставника и њихових индикатора, које је кандидаткиња теоријски развила, и за њих креирала и/или валидирала сет истраживачких инструмената. Поред реченог, вредан и оригиналан допринос науци, огледа се и у свеобухватном проучавању чинилаца професионалног развоја наставника у светлу парадигми инклузије и целоживотног учења, што је омогућило да се мотивација, услови, препреке и могућности за професионални развој наставника у савременој-инклузивној школи, потпуније разумеју. Вреднујући доприносе дисертације у целини, Комисија, оцењује да су поред теоријско-методолошког доприноса педагошком проучавању детерминанти професионалног развоја наставника, резултати истраживања вишеструко значајни и са праксеолошког аспекта. Нови увиди у чиниоце, могућности и ограничења професионалног развоја наставника, у ефективност и корисност програма стручног усавршавања, искуства, компетенције, ставове према инклузији и професионалном развоју, инклузивној клими и култури школе су несумњиво значајне повратне информације за све актере у школском систему, али и веома корисне формативне информације за креаторе образовне политике и све институције, надлежне за иницијално обазовање и стручно усавршавање наставника.</p>
<p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Комисија оцењује да докторска дисертација кандидаткиње Наташе Танчић нема битних недостатака. Ограничења у интерпретацији и генерализацији резултата истраживања се односе на пригодност узорка истраживања и општа ограничења, карактеристична за корелациона истраживања. Ова ограничења су дискутована у раду и узета у обзир приликом интерпретације резултата и извођења закључака.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p>
<p>На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p>
<ul style="list-style-type: none"> - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана - да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или - да се докторска дисертација одбија

У Новом Саду, 17.02. 2021.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

_____
Проф. др Јелена Ђерманов, ванредни професор, председник

_____
Проф. др Вера Радовић, ванредни професор, члан

_____
Проф. др Светлана Костовић, редовни професор у пензији, ментор